

Иван Вазов

„Ново преселение“

Преди две години, като се разхождах из улиците на Ючбунар и зяпах безцелно по бедните дюкянчета и нещастни къщици, обсадени от зеления блат, видях над вратата на една кръчма черна табла с подобен надпис „Кръчмарница Ново преселение“.

Тоя надпис ме поразил не само по своята странност – в столицата съществуват какви не по-чудни и фантастични, – но с някаквата тъга и меланхолия, която идеше от него. Имаше ли той действително някакъв смисъл или свързка с живота на кръчмаря, или беше просто нелепа измислица, просташка, креслива реклама? Не знам. Но това название ме поразил, сякаш то криеше една тъжна история. Виктор Хюго намерил на каменния зид на храма на „Notre Dame“ в Париж издълбана гръцката дума Ἀνάγυρη; и на нея фантазията му възсъздавала цял мир от средните векове. Не знам защо ми се стори, че това „Ново преселение“ ще е един вид малко ἀνάγυρη из мъничкото мирче, из бледното съществуване на някой беден наш брат македонец или други „гурбет“. А за да се проникнеше загадката, нямаше нужда от никакво дълго пътешествие из мрака на плесенявали епохи, а просто да се влезе в кръчмата и да се поиска една чаша вино.

Аз това и направих.

Вътре ме посрещна едър, шейсетгодишен човек, в шаячни вехти дрехи, побелял вече, с лице много набърчено, но добро и усмихнато и някак приятелско – тип на добродушна провинциална физиономия, каквато имаха нашите бащи и чичовци в турско време. Той беше кръчмарят.

Една петдесетгодишна май жена, пълна, с дебело и кротко лице, облечена в мошава, тъкана шаячена рокля, но твърде изжулена от носене и с кръпки по лактите, шъташе пъргаво нещо там. Тя бе жената на горния.

И двамата любезно ме срещнаха. Мъжът отвори една вратка и ме покани в гола, варосана стаичка с масичка на средата, назначена, види се, за по-добри гости. Жена му ми донесе поръчаната чаша вино и влезна пак в дюкяна.

Аз веднага обадих на кръчмаря желанието, което ме накара да се отбия тук.

Той си поглади самодоволно побелелите мустаци и ми каза усмихнато:

– Любопитен човек сте, господине, виждам: и други са ме питали... А как мислите? Току-тъй ли е турено това там? Ние, господине, сме тракийци – аз и госпожата ми. Ваша милост декашен сте?... А, така ли? И вие сте от Тракията? Хубаво. То ние само тракийците знаем какво беше

тая война и освобождението на България кой го плати... Разберете кво искам да кажа. Тукашните хора, шопите, намериха всичко наготово, едно ох не рекоха, ами още разграбиха на турците къщата и дрехите. Един комин не им изгоря!... Сега и столицата направиха у тях! Диваци, гледаш ги, ама върви им – нали рекли: „Роди ме, мамо, с късмет па ако щеш, ме хвърли на смет!“ Видиш ли мене и жена ми? Остаряхме като кучета – не толкова от години, ами от лутане: четиринайсет години като катунари се скитаме, на чужди хора привикваме, на нови табихети се учим и все от азбуки захващаме... Отпънахме се един път от гняздото си, па и до ден днешен се носим, където ни завей вятърът... Йовке! Я донеси и мене едно вино!

Кръчмарят пийна от чашата, обриса си мустациите с една червена кърпа, па продължи:

– Та ваша милост ме питате за името, дето съм турил над вратата. Да ви разкажа, та да видите, господине, моята история, тя е за приказ. Тя е да се опише, па да се чете. Преселения вавилонски!... Ние сме клисурци, аз и жената. Сега ни гледаш тука кръчмари оръфани, че за пет пари един час стоим на крака на шопите, а друго нещо бяхме ние в Клисурса. От първите. Дюкян пълен със стока, гюляджилък, тепавица, воденица, търговия с Анадол. Нейсе... В седемдесет и шесто въстание правим. Не си ли чувал за клисурското „топче“? От черешово дърво направихме топове. Добре. Дойде Тосун бей, направи плен и пожар Клисурса – мойта къща, имот, стоки, всичко – пепел. Избягахме по риза, да прощавате. Чували сте и вие за клисурската развала.

Настанихме се в Сопот... Наздраве!... Сопот го не закачиха нея година. Отворих аз там дюкянче и залових стария занаят – терзилък. Бог да прости стар майстор. Ние, клисурци, всички сме терзии, терзии се раждаме от майките си... Хъ, в Сопот. Работим, бодем, хиляда игли за пара. Но как-как изкарваме залъка... Па нали го рекли: „Залудо работи, залудо не стой!“ Колко време видяхме рахат и там? Мина година не мина, отвори се войната, русите минаха Балкана. Ония сопотненци като ги хвана бяс – клисурският бяс! „Дайте да се повдигнем против турците! Дайте да срещаме казациите с попове и байраци!...“ „Аз – парен каша духа – казвам им: „Стойте бе, налягайте си парцалите, царството българско и без нашата гюрултия ще стане, слушайте изгорял човек!...“ Кой иска да ти знае? – Ура, ура, ура! Една заран като се рече: „Бягайте да бягаме!“ Сюлеймановата войска напада, полето почерняло с башибозуци... Изскокнахме, господине, по чорапи с жената. Когато се качихме на Балкана и погледнахме – що да видиш? Цял Сопот пламнал! Гори като

цигарена книга. Ето ти втора Клисура...

Челото на кръчмаря се позамрачи от тия тежки спомени, гласът му сдоби тон горчив, почти раздражен.

Врачката се отвори и един ючбунарец се показа.

– Добър ден, Нягуле, как си? Какво има? – попита гостът, като показваше желание да влезе при нас.

Нягул – това беше името на кръчмаря – се намуси.

– Лошо няма – добро да ще господ! Йовке, я виж нещо ти иска тоя приятел!

Ючбунарецът разбра по тоя студен прием, че е излишен тука, и се дръпна.

– И на Сопот казахме – подзе пак Нягул – вечна му память. Сега накъде? Всичките бягат нататък. Сюлейман намира на Балкана. Едни бягат в Севлиево, други в Дряново и Търново. Ние с жената – в Елена. То свят, бежанци, войска, натиск. Няма хляб. Изгорелите мрат по стотина на ден от тифус. Но, слава богу, там баре от турци сме запазени. Захвапахме пък там нов занаят: да печем печенки на улицата. Свят много – яде. В малко време скътахме някоя и друга парица. Мина се два ли, три ли месеца – не помня, – една нощ като стана една врява, една олелия! – Какво е? – Турска войска напада! Светополк Мирски се дига! Е, от трън, та на глог!... Бре ставай мари, жена, па беж – пак голи.

Турците напуснаха Елена скоро, но нам се не връща там. Оживя ни страхът на сърцето. Сега да ти не разказвам къде се скитахме и губихме цяла година. То тегло, тегло. Всичкият свят се радва, България се освободила, само ние сме слисани, станали като гламави от сиромашия и кахър. Най-последно намислюваме с жената пак да си минем в нашата Тракия, там не сме чужди. Ами де? В Клисура? Не искам да я видя... Господжата ми пък иска... Хайде. Отиваме в Клисура. Ще се уморим да гледаме, брате мой, изгорели хора, запустели дворове, проклетия божия!... Заприличало на гробище... Па като рече: „Йовке, тука не е за нас!“ Па продам пощо-защо мюлка и преселяме се в Пловдив. В Пловдив – Румелия беше тогава – да са живи приятели – добих една службица... Полека-лека позакърпихме се. Ей боже, починахме си там, рекохме: тук ще се живее, тук ще се мре. Няма вече страх от турци. Българско. Намеших черква да се кръстя...

– От главата си ти изпати, що ти трябваше да се месиш? – обади се Нягулица, като слагаше стъклото с вино, що поръчах, и две чаши.

– Кой ти се бе месил бе, жена? Мен политика тогава ми трябваше толкова, колкото и сега. Аз знам кой душманин направи това – от бога

да намери. – Иска да каже Йовка за съединението – обърна се Нягул към мене, като наливаше чашите пак с изяснено лице. – Кой го не щеше? Радвам се и аз, като всичките отиваме да посрещаме княз Александра... наздраве, приятелю... Това вино е старо винце... аз го държа за благородни хора, като ваша милост... Млада жена вземай, старо вино купувай, има си дума... Да ви е сладко... Един ден идат двама жандари. „Върви с нас!“ Тръгвам. В полицията... Какво било? „Ти си, казват, криел еди-кого си в двора си, дето го търси правителството, полицията го намери заровен в купището. Ти си против съединението, ти си опасен, ти си предател“ – и тъй нататък захванаха те... Па в една циганска талига, па хайде в София с жандарин. В София ме приема друг, довежда ме на границата при Цариброд и ми казва:

– Забранено ти е да стъпваш в България!

Изгонен! Бре сега, зави ми се светът. Отивам пеш на Пирот. Там, не шеш ли, сещам се, че имаме един нашенец – Нягул Трухчев, – заселен отдавна, в добро състояние, бог да го прости, малко роднина ми се пада. Намираме се. „Нягуле – казва ми, – зарежи нашата България. Там още сто години няма да се закрати. Това е един вулкан – каже. – Имам работа за тебе, в дюкяна си, свой човек ми трябва тука, верен нямам никого... Ела, няма да ставаш пишман...“ Мислих, мислих-добре ми казва човекът. Там сега, в Румелия, е много разбъркано, война с Турция очакват: пак някоя поразия и развала ще настане и кой-кой – Нягул ще си изпати – аз си знам честта... Всяко зло за добро, думам си. Телеграфиша на жената, продаде, щото можа там, па стана, та дойде веднага при мене в Пирот.

– И аз, луда, защо ли те слушах. Да бях знаела... Щото пара имах, похарчих я за пренасяне – забележи усмихнато Нягулица, която се беше прислонила до вратата и слушаше с умиление мъжовия си разказ.

– Сега остави, Йовке: „Варено, печено – нам било наречено.“ Хъ, дойде жената. Рекох: вече тука ще побия кол. България мила, мила, ама не ми дава едно къшенице да поживея и аз, както господ дал, на стари години. Ама сърцето търпи ли, брате мой, не можеш да го направиш друго. На бивола окоето в просото и нашето – все насам. Па пустата им война отгде се взе! При Харманлий се очакваше, при нази пламна. Все тъй, гдето ида, нямам хаирлия крак аз... Милан бяга от Сливница; хайде, доде той беше в българска земя, българите сега стъпат в сръбска земя. Превземаме Пирот. Кой да се намери да поведе гражданите да посрещат с хляб и сол!? Нягул. Не му стигнал умът още... Стана ли, брате, мир, останаха ли сърбите сами господари в Пирот, па дръжете сега ония,

дето са викали „ура“ и срещали българския княз... Предатели! Аз и в Пловдив ми викаха предател... Моят сродник, горкият, го съдиха с военен съд и го обесиха в двайсет и четири часа! Бог да го прости... А аз и жената плюем на краката си, па през баирите ноще, та в Цариброд, оттам в София... Йовке! Това преселение кое става? Къде е?... Ах, прощавайте малко, там да отпратим ония хора: Йовка е самичка.

Аз останах слисан и дълбоко замислен подир Нягуловото излизане. Тези безконечни преселвания от място на място в продължение на четиринайсет години бяха напечатани с някаква фаталност. Както на легендарния Скитник-евреин, съдбата беше викала Нягулу: „Върви, върви!“ И той беше вървял. Клетите хора! Всеки етап, който е правила българската история през този срок, е бил ознаменуван за тях с едно преселение. И катастрофите, и радостните дни в нашия политически живот бай Нягул ги е плащал с едно разорение, с едно бягство. Аз си мислех, че съдбата на това семейство е съдбата на хиляди други семейства тракийски, които до днес не могат да си найдет безбедно пристанище, печални уломки от историческите бури у нас. Аз го гледах сега как благо и приветливо посрещаше мъщерииите си. Никой не би подозрял под благодушната му физиономия толкова претърпени патила. Той задушаваше тежките си мисли и спомени, понеже имаше нужда не от тях, а от енергия и труд, за да доизкара честно своето скиталческо съществуване. През толковато грижи и бедствия той беше запазил добродушния хумор на простия българин и разговорът му, безизкуствен, посипан с духовити пословици, докарваше неизказано благодарение на оня, който го слушаше. И жена му беше разбрала добре призванието си – тая бивша клисурска чорбаджийка, сега кръчмарка в ючбунарските блата. Тя не по-малко от Нягула се видеше твърда и философка в превратностите на съдбата. Аз чувах ясното й, почти младежко чуруликане към мъщерииите, размесено с весел смях. Тези хора извикваха съчувствие. Куражът облагородява страданието, то му привлича не само съболезнование, но и уважение.

Честните клисурци, като се освободиха, дойдоха пак при мене. Аз се готвех да стана.

– Не, чакайте и ние да ви почерпим... Ние, като тракийци... Много ми стана драго... Донес, Йовке, пак от старото, и за тебе си вземи една чаша!

Ние се чукахме приятелски и пихме.

– Сега, слава богу, добре сте? – попитах аз.

– Нека да кажем „добре“, господине. Ами голички сме още. Нали

знаеш? „Камък, дето се търкаля, мъх не хваща.“

– Откога сте отворили кръчмата?

– Има една година и къщичката тучка е моя. Аз най-напред бях в София, бях си купил след три години трудене една турска къщурка при Шарения мост, но прекараха линията през нея, та я взеха за улица и тогава още едно преселение тука.

Нягул и Нягулица се изсмяха.

– Това е вече последното, слава богу – забелязах аз, като си вземах шапката.

– И аз тъй съм рекъл: оттука крак няма да местя вече, светът да се преобърне. Заповядай...

И Нягул наля пак чашите.

– Ти, Нягуле, голям залък лапни, голяма дума не казвай! – отзова се булка Нягулица засмяна; па се извърна към мене и каза шеговито: – Последното наше преселение, господине, ще бъде на Орландовци¹ само там сме сигурни.

– И то не се знае – забележи Нягул; – ако има второ пришествие, и оттам ще се изселяме.

КРАЙ

1. Новите софийски гробища са на землището на село Орландовци. Софийнци, когато се шегуват, само с това име ги означават.

Източник: Словото
Набиране: Надежда Владимирова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/3794>]